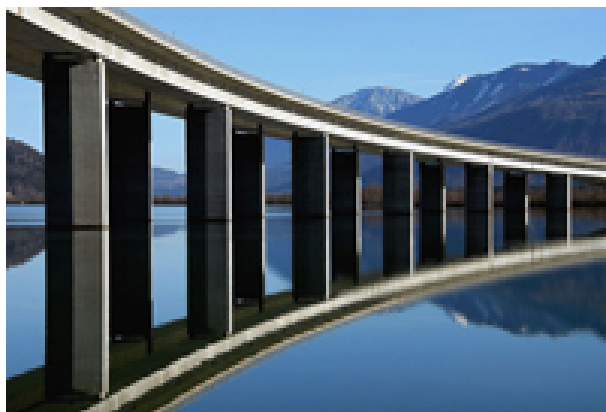

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΥΛΗ – ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (Α΄ Μέρος) (του Γιάννη Ζήση)

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΝΕΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΜΙΑ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο σκεπτόμενος άνθρωπος –ερευνώντας τη σχέση του πνεύματος με την ύλη- αναζήτησε την φύση και το νόημα της ζωής αλλά και την ψυχή ως αφετηριακή διαμεσολαβητική εκπήγαση και συσχέτιση, ως συνειδητότητα και ταυτότητα. Πνεύμα και ύλη, είναι δύο έννοιες που φαίνονται ως αντίποδες και μέσω των οποίων η ανθρώπινη συνείδηση αναπτύσσεται διπολικά.

Η μια έννοια αφήνει χώρο που επιτρέπει την αίσθηση της οντότητας του συνειδητού όντος και την αίσθηση της ύπαρξης του υποκειμένου.

Η άλλη έννοια που συναρθρώνεται με άλλες -όπως η ενέργεια- δεν αφήνει πεδίο αίσθησης της αληθινής πραγματικής οντότητας που να υπερβαίνει τα όρια του χρόνου και του χώρου του σωματικού οργανισμού.

Το πνεύμα αφήνει χώρο για νόημα, σκοπό και συνέχεια στην εξέλιξη. Είναι μια έννοια που την έχουμε εσωτερική ανάγκη ως εσωτερικότητα του νότου, ως υπερβατικότητα του νότου, ως πεδίο οντολογικής και πνευματικής ασφάλειας, ως ενός πεδίο μετασωματικού σύμπαντος. Η έννοια του πνεύματος υποδηλώνει την καθολικότητα και την μοναδικότητα του πνεύματος αναφορικά τόσο με μορφοποιημένες όσο και με μη αισθητές οργανικότητες.

Η έννοια του πνεύματος είναι πρωτογενώς αλληλένδετη με εκείνη της ζωής η οποία όμως μετατοπίζεται στο πεδίο της ύλης και της φύσης, παρά την τεράστια διαφορετικότητά υπό την οποία έχουν αναζητηθεί και έχουν λειτουργήσει αυτές οι «πράτες ή αξιωματικές» έννοιες. Αυτές οι έννοιες μέσω της διπολικότητας και της διαδικότητας καλούνται κοσμοθεωρητικά τη συνειδησιακή μας ανάγκη για ερμηνεία των φαινομένων και για ορίζοντα Υπαρξης ή Είναι.

Η συνείδησή μας δεν καθιερύεται από το αυτονόητο ούτε της μιας έννοιας ούτε της άλλης και δεν μπορεί να λειτουργήσει ως ο απόλυτος οριζμός τους. Εκείνο όμως που μας ενδιαφέρει είναι η αναγκαιότητα του πνεύματος όπως κι η αναγκαιότητα της σχέσης πνεύματος και ύλης μέσα στην συνείδηση και τελικά η βιωματική αυτοσυνειδησία της συνειδητότητας προς τις δύο αυτές όψεις. Από μια άποψη είναι το ίδιο ασύμβατες με την αισθητότητα παρά την διαμεσολαβητική αισθητηριακή ψευδαίσθηση, στην μία από τις δύο όψεις.

Η αναζήτηση της ταυτότητας και της επίγνωσης δηλαδή της αυτοαναφορικότητας της συνείδησης, όπως και η παραδοξότητα του ενωτικού ως κυβερνητικού στοιχείου στις μορφές και στην ουσία ή την ύπσταση -που υποδηλώνει αυτό που ο Σοπενχάουερ ή πολλοί άλλοι θα τόνιζαν σαν θέληση για ζωή και θέληση για ύπαρξη- που ξεδιπλώνεται και σαν θέληση για όνειρο και σαν θέληση για λόγο υποδηλώνει μια διαφορετική κατηγορία διάστασης ύπαρξης από αυτή που μας οδηγεί στην ποσοτική συνάρθρωση. Η ύλη συνήθως προσλαμβάνεται ως ένα σύστημα κλειστών -δηλαδή φυσικοχημικών- πράξεων ξένο από τη συνείδηση και υπό μια άποψη υπό την έννοια του κυβερνητικού ενωτικού, ξένου και από ζωή παρά το γεγονός ότι η έννοια της ζωής είναι κυρίαρχα ένυλη, στην παρούσα φάση.

Αναζητώντας νέες διαστάσεις αιτιότητας

Είμαστε αντιμέτωποι επίσης με μια αιτιατή συνάφεια στο πεδίο των εννοιών που έχουν υλική αναφορά στα φαινόμενα που είναι αισθητά παρά τις υπεραισθητές αναγωγές τους στην ενσχυμένη επιστήμη. Το ζήτημα είναι το πώς μπορούμε να αναγνωρίσουμε άλλες διαστάσεις αιτιατότητας από την τοπικότητα που συνιστά βασικό στοιχείο της υλικότητας.

Ηδη υπάρχουν στατιστικές συλλογές σε διάφορες κατευθύνσεις από την εποχή του Καρλ Γιουνγκ και πριν μέχρι και σήμερα. Υπάρχουν προσεγγίσεις της αντίληψης της σύγχρονης [1] ή του ολαφασικού πεδίου ή στις «Ρίζες της Σύμπτωσης» του Καϊστλερ [2] έως το Ακαϊκό Πεδίο του Λάβλου. [3] Παρουσιάζονται διάφορες τέτοιες προσεγγίσεις με τις οποίες δεν είναι ξένοι ούτε μερικοί από τους μεγάλους επιστήμονες της σύγχρονης επιστήμης για να μην χρειαστεί να αναφερθούμε σε εποχές που υπάρχουν παράξενες συναντήσεις του επιστημονικού γίγνεσθαι και της ενορατικής δημιουργικής έμπνευσης. Τέτοια επισήμη ιστορικά παραδείγματα αποτελούν ο Κέλνερ και ο Ισαάκ Νεύτων [4] που το εξεζητημένο ενδιαφέρον τους για την αστρολογία και την αλχημεία συνδυάστηκε με κορυφαίες εμπνεύσεις στην αστρονομία, την φυσική και τα μαθηματικά. Τέτοιες προσεγγίσεις, σύγχρονοι μεγάλοι στοχαστές -όπως ο Λάιμπνιτς στο παρελθόν- προσπάθησαν να τις συνδέσουν και με το θεωρητικό πεδίο καθώς άρχισαν να βρίσκουν το επιστημονικό πεδίο της εφαρμογής τους κυρίως κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, αναζητώντας ερμηνευτικές βάσεις για φαινόμενα παράδοξα όσο και για το αυτονόητο και πρόβλημα.

Η αναζήτηση μιας πνευματικής αιτιατότητας που συνδέεται με νοηματοδοτικές και σκοποθετικές ή τεχνολογικές προσεγγίσεις -πέρα από τους μηχανικισμούς και τους σχολαστικισμούς που θεομάται ουσία στα δογματικά συστήματα των θρησκειών- είναι ένα διαρκές φιλοσοφικό και στοχαστικό ζητούμενο. Η αναζήτηση μιας μη τοπικής και μη χρονικής συνέχειας ή μιας Ορφικής αντίληψης του κόσμου [5] αναφορικά με την χρονική του ενότητας και ολιστική ώσμωση του μουσικού έργου ή του λόγου ως μουσική -υπό την έννοια και της μουσικής των φαινομένων και της αρμονίας του κόσμου, αρμονίας που εκφράζεται και με την διαμάχη ή με τα ζεύγη των αντιθέτων όπως και στην σχέση του πνεύματος και της ύλης, και στην σχέση ζωής και θανάτου ή αφαιρέσεως και ζωής μια σχέση που οδηγείται και στην ταύτιση και που μπορεί να υποδηλώνει συνεργασία ή αρμονία και διαλεκτική αυτή η σχέση- είναι η βασική θεμελιώσης της οντότητας της ψυχής πίσω από την πρόκακη προωπικότητα.

Στην Δύση αυτή η προσέγγιση εκφαστήθηκε από τον Πλάτωνα με μια άποψη και προσέγγιση που είχε παραλληλία με την Ουπανισαδική σκέψη. Όπως είχε αναδείξει και ο νεοέλληνας συγγραφέας Πρωτοπαλής αλλά και όπως ξέγραψε από την εποχή του Πυθαγόρα πριν και μετά από αυτόν υπάρχει μια διαπολιτισμική επικοινωνία κοσμοθεωρητικών ιδεών από πολλούς Έλληνες και μεσογειακούς στοχαστές που εξέφρασαν θεμελιώδεις προβληματισμούς τόσο σε σχέση με την διπολικότητα μεταξύ πνεύματος και ύλης όσο και σε σχέση με την ένταξη του ανθρώπου μέσα σε αυτή την κλίμακα - τεραρχία του όντος.

Δεν θα σταθούμε τόσο στις μονοτιτικές προσεγγίσεις που επιχειρήσαν να λειτουργήσουν μονοπολικά ούτε στην αδυναμία τους να ερμηνεύσουν ή να αποδώσουν νόημα στην ζωή και στην συνείδηση. Η αναγκαιότητα αυτής της διπολικότητας είναι εμφανής. Το θέμα είναι ότι αναπτύχθηκαν οχιζοειδώς. Μέσα στην ιστορία του πολιτισμού, στην κοινωνία και τον άνθρωπο αυτοί οι προσανατολισμοί αναπτύχθηκαν συγκεκριμένα.

Πράγματι ενώ το πνεύμα βρήκε μερικούς μεγάλους εκφραστές, η ύλη είχε βρει την έκφραση της σε ένα εξαιρετικά μαζικό σύστημα που συμπεριελάμβανε το φαντασιακό και την επιθυμία. Πρωταρχικά όμως ύλη τούς είχε βρει την έκφραση της στην υποκατάσταση του πνεύματος μέσω μιας θεατρικής υποστασιοποίησης όπου ως ηθοποιοί χωμάσταν στους ρόλους, στις συμβολικές διαμεσολαβήσεις και τις τελετουργίες του φυσικού πεδίου και του συστήματος, στην φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας και στο παράλογο της επιθυμίας μπροστά στο μυστήριο ή στην αίσθηση του σημείου και στο ασυμφιλίωτο με την ύλη μέσω υλιστικών επιθυμιών μέσω μιας υσταλής μας σε πρότυπα και γοητικές παροδικότητας.

Ελάχιστοι -όπως ο Πλωτίνος ή οι Στωϊκοί στην Δύση και οι υπερβατικοί μουσικιστές όπως ο Σανκάρα στην Ανατολή- εξέφρασαν την «φυγή» από την ύλη παρά το γεγονός ότι ο αρχικός ο ιδρυτικός στοχασμός απέβλεπε σε μια συνεργατική και εξελικτική αρμονία τόσο από τους θεμελιωτές του Δυτικού Πολιτισμού τόσο και από τους θεμελιωτές του Ανατολικού Πολιτισμού.

Προφανώς αυτές οι μονοτιτικές τάσεις αναπτύχθηκαν ως αντισταθμίσεις μιας υλιστικής εκκοκίκευσης του ανθρώπου που έβριθε φαινομένων άδικης εξουσίας επέκει και της ανθρωπίνες σχέσεις υλικά και μιας ματαιοδοξίας ή αυτού που ο Σπέρν Κίρκερκαρτ αποκαλεί ως «αφελή αισθησιασμό του διαβόλου».

Το ζήτημά μας είναι να εναρμονίσει το μέτρο και την «Μέση Οδό» περισσότερο από ότι την τόνισε ο Βούδας καθώς η αίσθηση του μνηστιαμού και η γοητεία της νιρβάννα θα πρέπει να ενισχυθούν για ορισμένους Βουδιστές. Εδώ ακριβώς εργάζομαι και να βρούμε εκείνους τους στοχαστές -από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα- που προσπάθησαν να συνδέσουν το πνεύμα με την ύλη. Στην πιο σύγχρονη εκδοχή έχουμε στην Ινδία τον Ορομπίνο [6] και σε ανάλογο πλαίσιο στη Δύση, στον νέο κόσμο, έχουμε τον Ραλφ Βάλντο Εμερσον. [7]

Ο Ορομπίνο τόνιζει την αναγκαιότητα να εκφαστεί ο πνεύμας και το πνεύμα -μεταμορφωτικά, εξελικτικά και μεταρριωτικά- μέσω του νου, της ζωτικής ενεργειακής όψης και της υλικής υπόστασης και μορφή, του ψυχολογικού πεδίου, της φύσης και του κόσμου. Ας μην ξεχνάμε πως η λογική που υπάρχει στις θρησκείες ήταν λογική ενσάρκωσης και πνευματικής ταύτωσης. Είναι αυτό που εξέφρασε ποιητικά ο Νίκος Καζαντζάκης [8] όπως και πολλοί άλλοι. Είναι αυτό που από τις μυθολογίες μέχρι τις σύγχρονες θρησκείες εκφράζεται ως αίτημα εναρμόνισης του θείου, του Λόγου που γίνεται σάρκα και της θέωσης του ανθρώπου ή της ύλης που ανεβάζεται στους ουρανούς.

Το πρόβλημα είναι ότι αυτός ο στοχασμός καθιρώθηκε στην ατομική προσέγγιση. Αυτό περιλαμβάνει ακόμη και ανθρώπους που ελευθερώθηκαν από την γοητεία της διπολικότητας -όπως ο Κριναμοούρτι- και προσπάθησαν να λύσουν το ζήτημα ως συνέχεια επίγνωσης χωρίς να γίνεται αναγωγή της αντίληψης στο πνεύμα ή στην ύλη. Το οντολογικό θέμα παραμένει είτε προσπαθεί να το παρακάμψει κανείς ευφολογικά -όπως ο Επίκουρος- είτε προσπαθώντας να το παρακάμψει κανείς ζώντας αναθεωρητική στην συνείδηση όπως ο Κριναμοούρτι, είτε με τον διανοητικό υλισμό της επιστήμης, με την εννοιολογική της εμμεσοποίηση.

Συνδυάζοντας το πεδίο των ιδεών με το πεδίο της κοινωνικής εξέλιξης

Το κυριότερο όμως ζήτημα είναι ότι καμία από αυτές τις προσεγγίσεις δεν τοποθετείται στο πεδίο της κοινωνικής οργάνωσης και ως ήταν η μεγάλη πρωτοπορία του Πλάτωνα που προσπάθησε να συνδυάσει το πεδίο των ιδεών με το πεδίο της κοινωνικής εξέλιξης και πραγματώσεως.

Η ίδια η πορεία μας και η ανάδειξη της αξίας της ελευθερίας θέτει και το οντολογικό ζήτημα. Για να είμαστε ελεύθεροι πρέπει να είμαστε πνευματικά όντα για να μπορούμε να είμαστε ελεύθεροι. Διαφορετικά στην καλύτερη περίπτωση είμαστε μηχανές με φαντασία. Η μηχανή μέσα στην φαντασία σαν κυρίαρχη αντιστρέφει το «φάντασμα στην μηχανή» του Καίτλερ και του ανθρώπινου παράγοντα ή την εμπρόσθη ύπαρξη στο «μυθο της μηχανής» του Λιούις Μάμφουρτ.

Ετσι λοιπόν και η πολιτική θέτει ζήτημα οντολογίας του ανθρώπου και ως εργάζεται στην ανάγκη για ένα σύστημα που να αντιστοιχεί σε αυτή την κοσμοθεώρηση της ενότητας και της εξελικτικότητας στην σχέση πνεύματος και ύλης. Οι μονοτιτικές φωνές ήταν πάντα πολύ ισχυρές και έβρισκαν εύκολα οπαδούς γιατί η ισορροπία, η μέση οδός και η μεσότητα ήταν εξαιρετικά δύσκολη και δεν μπορούσε να υποστηριχθεί τόσο εύκολα. Το αποτέλεσμα είναι ότι έχει καλλιεργηθεί ένα διπολικό σύστημα φονταμενταλισμού το οποίο κυριαρχεί σε ένα μεγάλο βαθμό στην Ανατολή και στον Νότο αλλά ακόμη και στην Δύση και στον Βορρά, έχει πολύ ισχυρές δυνάμεις και ροπές.

Από την άλλη ένα άγριο φονταμενταλιστικό σύστημα διαμορφώνει τον δικό του ολοκληρωτισμό όπως και ο φονταμενταλισμός. Η σχέση του συστήματος με τις ιδέες είναι αναπάντικη και στην μία και στην άλλη περίπτωση. Δυστυχώς δεν έχει αναπτυχθεί ζωή και ομαδικότητα των ιδεών -όπως θα παρατηρούσε και ο Χορκχάιμνερ- και αυτό παρά το γεγονός ότι πλέον η σύγχρονη επιστήμη και η φυσική επιστήμη και η επιστήμη που ανθρώπου, απαιτεί αυτές τις ομαδικότητες και τις ζευξίες των θεμελιωδών ιδεών. Το ζήτημα που έθεσε πχ η αρχή της επιστήμης για τα κβαντικά μεγέθη της Αποσποριστίας υπάγει πολύ εμφανικά στο πεδίο των συστημικών αξιών είτε προσδιορίζοντας συνταγματικές έννοιες είτε προσδιορίζοντας οικονομικές έννοιες πρωτογενούς και δευτερογενούς.

Η ανάγκη της ομαδικότητας για να επιλύσουμε εξισώσεις και συστήματα είναι θεμελιώδης στα μαθηματικά. Είναι η ίδια ανάγκη και στα εννοιολογικά πρότυπα που συνδέονται με την κοινωνική οργάνωση, το κοινωνικό σύστημα και τον σκληρό οικονομικό του πυρήνα. Αυτές οι ζευξίες απαιτούν μια διεύθυνση στην σφαιρικές και η αποτυχία σε αυτή την διεύθυνση ήταν που βάρυνε πολύ στα ιδεολογικά κείμενα που παρελθόντος. Η εννοίωση του ψυχολογικού συστήματος με το οικονομικό -επιχειρησιακή και επιστημονική- είναι μια τελείως κρίσιμη και αναγκαία δυναμική η οποία θα αποδεδίξει την σχέση του μικρόκοσμου και του μακρόκοσμου στο ανθρώπινο επίπεδο. Ταυτόχρονα θα αναδείκνυε την σχέση αλληλεπίδρασης συνείδησης και συστήματος, θεωρητικού και εμπράγματος πεδίου προσέγγισης, και θα μας επέτρεπε να επαναρυθμίσουμε πολύ πιο αποτελεσματικά και να ανακτήσουμε τον έλεγχο των συστημικών αυτοματισμών που δείχνουν μια πολιτική και κοινωνική ενδοτικότητα στο παράλογο.

Για παράδειγμα, στο οικονομικό πεδίο παρά το ότι υπάρχει εμφανής ανάγκη εξυπηρέτησης του ανθρώπινου παράγοντα και της υγείας παρ' όλα αυτά -από τις δυσκαμψίες της αγοράς και των θεσμών- δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν αυτές οι ανάγκες καθολικά και δίκαια. Ποιος θα τολμήσει να επικαλεστεί την λογική και δεν λέμε για την ηθική μπροστά σε μια τέτοια ανάγκη; Και όμως το σύστημα επιβάλλει με τους αυτοματισμούς του και την αυτονομία του από τον ανθρώπινο παράγοντα και από την αδυναμία επανακαθορισμού του, τέτοιες συνέπειες. Η φτώχεια εν μέσω αφθονίας, είναι η διαλεκτική των ιστορικών κρίσεων και της σχέσης της πολιτικής και της οικονομίας.

Αναφορές

- [1] Jung Carl, 1991, Συγχρονικότητα Ο άρατος κοσμικός ιός, εκδόσεις ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ
- [2] Koestler Arthur, Οι ρίζες της σύμπτωσης, εκδόσεις Χατζηνικολή
- [3] Lazlo Ervin, 2008, Η νέα επιστήμη και το ακαϊκό πεδίο , εκδόσεις ΑΒΑΤΟΝ
- [4] ΒΙΚΙΠΕΝΤΙΑ, Χυμεία του Ισαάκ Νεύτωνα, Χυμεία του Ισαάκ Νεύτωνα

«Χάρη στις έρευνες των Ντομης (B.J.T. Dobbs), Γουάστφολ (Richard Westfall) και Φινγκάλ (Karin Figala), είναι πλέον γνωστό ότι ο Ισαάκ Νεύτων έγραψε τουλάχιστον εκατό τριάντα ένα χειρόγραφα, συνολικά ένα εκατομμύριο λέξεις περίπου, για το θέμα της αλχημείας»

- [5] Μάμφουρτ Λιούις, Τέχνη και τεχνικά, 1997, εκδόσεις ΝΗΣΙΔΕΣ, σελ 41.

«ο πρώτος δάσκαλος και ενεργήτης του ανθρώπου ήταν ο Οργέας και όχι ο Προμηθέας. Ότι ο άνθρωπος έγινε ανθρωπίνος όχι επειδή έκαμε υπηρέτη του την φωτιά, αλλά επειδή κατόρθωσε, με τα σύμβολά του, να εκφασεί συντηρητικότητα και αγάπη, να εμπλουτίσει την παρούσα του ζωή του με ζωηρές αναμνήσεις του παρελθόντος και διαπλαστικές ενομήσεις προς το μέλλον, να επεκτείνεται και να ενισχύσει εκείνες τις στιγμές της ζωής, που είχαν γι' αυτόν αξία και νόημα»,

- [6] ΣΠΙ ΟΡΟΜΠΙΝΤΟ, 2010

- [7] Emerson Ralph, 2010, ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ

- [8] Καζαντζάκης Νίκος, 2010, ΠΙΣΤΕΥΩ...

Διαβάστε εδώ το Β' Μέρος

Σχετικά άρθρα:

- Η ΚΡΙΣΗ, Η ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
- Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
- Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ - ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
- ΟΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΨΥΧΟΣΥΝΘΕΣΗΣ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΛΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Σεϊρά Παίδια & Ανθρώπινες Σχέσεις

Γιάννης Ζήσης, Συγγραφέας
Μέλος της γραμματείας της ΜΚΟ Σόλων
ioantzisis@solon.org.gr

3 Σεπτεμβρίου 2010